

Reki syntyi ensin koiran selkään

Hevosta käytettiin alkuun ratsuhevosena ja tavarankantajana, mutta jo varhain hevosen perään tulivat alkeelliset reet eli purilaat raskaampien taakkojen siirtelyyn. Nämä purilaat reen ja hevoscärryjen alkumuotoina syntyivät ensin koiran selkään ja siirtyivät sitten paljon myöhemmin hevosen laahattaviksi.

Ranskalaisen Jean Baptiste Le Prince'n piirroksessa vuodelta 1765 kuvataan ilmeisen aitoa tilannetta Pietarin kaupungin lähiseudulta. Inkeriläinen eli suomalainen talonpoika kuljettaa hevosen purilaissa vasikkaa, lammasta ja nuorta koulutettua hevostaan markkinoille myytäväksi. Hevoselle on varustettu valjaita valmiiksi myyntiä varten. Koska taustalla näkyy satama ja laiva, talonpoika vie hevosensa ja tuotteensa laivalla Pietariin ja palaa sitten kotiinsa samalla laivalla ilman hevosta.

Purilaat intiaanien koirien ja hevosen hinaamina sulalla maalla. Ote piirroksesta vuodelta 1841.

Hevosen kuten aasinkin hyvin yleinen käyttömuoto monilla maailmankulmilla on edelleen taakkojen kantaminen. Missä oikeita teitä ja siltoja ei ole, hevonen kuljettaa tavaroita selkätaakoissa.

Näitä tiettömiä seutuja maailmassa on edelleen valtavasti. Esimerkiksi väkirikkaassa Etiopiassa Afrikassa vain neljäsosa maan väestöstä asuu tiestön varressa. Kuljetukset on hoidettava muuten kuin autoilla ja polkupyörillä.

Hyvin yleinen on edelleen tapa, että ratsastaja ratsastaa edellä ja hänellä itsellään on satulalaukuissa tietty määrä kuljetettavaa tavaraa. Takana köydessä askeltaa taakkahevonon tai kaksikin kuormanaan yhtä raskas taakka kuin ratsastajaa kantavalla hevosella.

Taakkahevoson varustamiseen tarvitaan jonkunlainen satula tai muu varustus, johon taakat voidaan ripustaa hevoseen. Oleellista on, että taakat ovat tasapainossa eivätkä pyörähdä alas tai häitää hevosta.

Tavarat voivat olla joko säkeissä tai koireissa. Kun aikoinaan käytettiin nahkaisia varusteita, oli näiden säkkien oltava myös vesitiiviitä. Kun eteen tuli joki tai salmi ylitettäväksi, hevonen komennettiin uimaan. Tavarat kelluivat veden pinnalla. Hevosmies itse ui hevosensa edellä tai rinnalla ja hänen oma nahkareppunsa oli hänellä uimakellukkeena.

Vielä 1500-luvulla osattiin Pohjoismaissa käyttää ilmatiiviitä nahkasäkkejä apuna vesien ylityksessä. Tämä säkki oli sama kuin merimiesten merimiessäkki, joka oli käyttäjänsä tavaräsäkki ja veden varaan joutumisen tilanteessa myös pelastusliivi.

Kovin pitkää tavaraa hevostaakassa ei voi kuljettaa ja niinpä esimerkiksi polttopuiden pitää olla pätkittynä lyhyiksi.

Reki syntyi koiran selkään

Ennen kesytettyjä hevosia ja nautoja ihmisen ainoana kotieläimenä oli jo hyvin varhain koira. Sudesta kotieläimeksi otettu koira on muuntunut tuhansien vuosien aikana uskottoman monenlaisiksi roduiksi eri ominaisuuksineen. Koira pienenä eläimenä on huono kantamaan taakkoja selässään. Mutta rekipelien ensimmäiset muodot syntyivät koiran selkään.

Vaikka näistä ei muualla ole säilynyt versioita, säilyi niitä Amerikan intiaanien keskuudessa. Heille koira oli hyvin tärkeä kotieläin ja metsästyskumppani. Jopa niin, että kun intiaanit ottivat eurooppalaisilta käyttöönsä hevoset, heillä ei alkuun ollut hevosille edes

**Taakkahevonen on edelleen päivittäisessä käytössä syrjäisillä ja tiettömillä seuduilla. Kuvassa talonpoika Bulgarian Pamporovossa on kaatanut vuoristosta puita polttopuuksi ja kuljettaa niitä kahdella taakkahevosella taloonsa pitkin vaarallisen kivikon reunustamaa vuoris-
topolkua. Kuva Teemamatkat.**

omaa nimitystä, vaan hevosta kutsuttiin vain nimityksillä 'suuri koira' ja 'pyhä koira'.

Ensimmäinen alkeellinen reen tapainen vetolaitte koiran selkään syntyi varmasti jo aivan heti kun ensimmäinen kesy koira oli ihmisen kumppanina.

Koira suden tapaan on elukka, joka luonnostaankin raahaa saalistaan. Koko lauma raahaa tappamaansa saalista niille lauman pennuille, jotka ovat vielä pesällä kasvamassa ja joita koko lauma ruokkii.

Kun koiran kaulapantaan ja remmeillä kiinnitettiin molemmille sivuille yksi tai kaksi riukua kummallekin puolelle ja ne sidottiin selkäpuolelta yhteen, olivat laitteen pääosat koossa.

Koiran takapuolelta nämä puut sidottiin korintapaiseen vitsaksista ja nahkaremeistä koottuun tavara-alustaan. Tai sidottiin pari kolme poikkirisua ja näiden päälle sitten kiinnitettiin pieni taakka – oli se sitten nahkareppu, nippu telttanahkoja tai sitten joku kuljetettava talouskapine. Tai sitten suorastaan pikkulapsi kätkyessään.

20 kiloa taakkaa

Kun koiran isäntä ja muut koirat lähtivät liikkeelle, niin siinä sitten peni vain tepasteli perässä ja raahasi tätä purilastaakkaa maata pitkin takanaan. Kun koira tiesi, että se työnsä tehtyään saa kunnon muonan palkinnoksi ja pääsee lepäämään, se teki työnsä. Jos ei tehnyt, siitä tehtiin koiran rukkasia eikä se kehnorotuisena elukkana päässyt jatkamaan sukuaan.

Intiaanien koirat olivat Siperian huskyn ja eskimokoirien tapaisia vankkoja, tuuheakarvaisia ja tavallaan puoliviljejä, pakkasessa nukkuvia koiria. Näin jalostettiin koirarotuja ja niin niistä tuli niin hyviä kotieläimiä kuin tuli.

Amerikan intiaanien elämästä merkintöjä

tehneet saivat selville, että kun hevonen kuljetti selässään taakkaa 100 kiloa (tai miehen ja laukkutavarat) ja pystyi päivässä taakkoineen matkamaan 50 kilometriä, niin koira pystyi nyhtämään perässään 20 kiloa tavaraa, mutta pystyi matkamaan sentään 20 kilometriä. Siis saman matkan, minkä isäntäkin päivässä matkasi varusteineen. Kun päivätaival oli ohi, isäntä otti taakoistaan leiriytymisvälineet – nahkaiset – ja pystytti alkeellisen suojan yöpymiseen. Juuri leiriytymisvarusteet olivat niitä, joita kuljetettiin taakkahevosen selässä. Koira sai yöpyä ulkosalla, olihan sillä turkki valmiina päällään.

Tällaiselle koiran vetämälle vetopurilassysteemille eurooppalaiset antoivat Amerikassa nimen 'travois' ranskankielisenä nimityksenä. Kullakin intiaaniheimolla oli sitten omat nimityksensä.

Kun ihminen vaelsi pohjoisemmaksi ja maa oli osan vuodesta lumen peitossa, opittiin jo hyvin varhain tekemään nämä koiran purilaat

niin, että riukujen maapäät olivat leveämmät, leveistä puusälöistä tehdyt. Ne liukuvat hyvin lumen päällä. Ja kosteikkomailla niillä voitiin myös vetää tavaraa.

Kun isäntä otti jalkojensa alle mäystinremmeillä kiinnitetyt samanlaatuiset puusäleet, oli keksitty sukset. Sitten ihminen rakensi useammasta sälostä itsensä ja koiralauman vedettäväksi ahkion ja sitten alkeellisen reen.

Hevospurilaat ennen rekeä ja kärryjä

Naudan eli lehmän tultua kotieläimeksi nämä alkeelliset purilasreet siirtyivät heti nautojen vedettäväksi. Ja sitten vuorostaan hevosen vedettäväksi, kun tämä arojen kavioeläin otettiin ihmisen palvelukseen. Samalla nämä purilasreet suurenivat kooltaan saman verran kuin hevonen on koiraa suurempi.

Jos hevonen oli varustettu vaikkapa vain satulalla, lisättiin rintaremmi. Molemmille puolille hevosta otettiin puiset ri'ut – tai useampikin – joiden etupäät kiinnitettiin satulaan.

Purilaiden alapäät jätettiin laahaamaan maahan ja silloin niiden oli tietysti paras olla oksattomia ja mielellään myös taipuvia, jotta ne joustivat kuorman alla.

Itse kuorma sidottiin näiden puiden päälle poikittain pantujen keppien päälle. Joskus riitti yksi keppi, joskus oli tehtävä laajemmat kehikot. Jos tavarat olivat valmiiksi isossa arkussa tai suuressa nahkaisessa tai kan-kaisessa säkissä, nämä sidottiin suoraan kiinni purilaisiin.

Osa kuormasta voitiin sitoa hevosen päälle, kun hevosen kuljettaja varautui itse kävelemään edellä. Kun hevosmies sitten talutti hevosta tai ratsasti vetävän hevosen satulassa, kuormataakka tuli perässä yli kivien

kantojen ja ojenkin pehmeästi ja varmasti. Vain raapimajäljet jäivät maahan, johon näin vähitellen tallautui helpommin kuljettava tie. Monet maaseudun tiet ovat juuri näin syntyneitä.

Näin voitiin kuljettaa hyvin monenlaisia tavaroita: heiniä, polttopuuta, rakennustarvikkeita, asevarusteita. Ja voitiin panna jopa pieni vene pitempien purilaiden väliin ja vetää vene tavaralasteineen maakannaksen yli vesistöstä toiseen. Myös matkustajia voitiin kuljettaa purilaiden päällä. Keikka kyyti tuskin kiinnosti kulkijaa, joka pystyi kävelemään omin jaloin. Mutta kaikki eivät pystyneet eivätkä pystyneet istumaan hevosen satulassakaan.

Jalan vaeltava ihminen tarvitsi vain hyvin pieniä väyliä kulkemiseensa. Kun sitten hevosilla ratsastettiin ja hinattiin purilailla taakkoja, oli raivattava väyliä. Oli karsittava puista alimpia oksia, jotta hevonen mahtui kulkemaan – mieluummin ratsastamaan metsän läpi. Syntyivät ratsutiet, joita sota-väet ja kuninkaat ylläpitivät.

Näillä vetopurilailla oli eri seuduilla monia erilaisia nimiä. Käytettiin jopa nimeä 'lehdot' tarkoittamaan koivuista otettuja tuoreita purilaita. Nykyisellään sana purilas on säilynyt vaneritehtaiden sanastossa ja tarkoittaa sel-laista pyöreää pulikkaa, joka jää puupölkys-tä jäljelle, kun siitä on sorvattu vaneriviilu.

Kaikkein tunnetuimmiksi nämä vetopurilaat tulivat Amerikan tasankointiaanien piirissä. Siellähän olivat aikaisemmin käytössä vastaavat koirien purilasreet. Kun espanjalaiset olivat tuoneet hevosia ja intiaanit saivat niitä käyttöönsä, he alkoivat heti käyttää purilasrekiä. Kun kylä lähti liikkeelle uusille paremmille laiturille ja metsästysmaille, tiipiiden runkoseipäistä tehtiin hevosten perään purilaat, lastattiin teltat ja tavarat niiden päälle ja vedettiin uuteen asuinpaikkaan. Näistä tilanteista on runsaasti kuvia intiaanien asuinseuduilta hyvinkin myöhäisiltä ajoilta.

Kun intiaaneilla ensin koirien aikaan oli käytössä vain hyvin pienet teltat, joiden tarpeet koirat pystyivät vetämään purilais-sa, hevosten käytön mukana ne suurenivat hyvin näyttäväksi tiipi-teltoiksi. Kun ennen käytettiin vain ohuita pieniä vasikannahkoja teltoihin, hevosten turvin voitiin käyttää laajempia ja paksumpia puhvelihärän nahkoja ja myös paksumpia kudottuja telttakankaita.

Purilaista kehittyivät kärryt, kun opittiin panemaan purilasriukujen alle pyörät akselseineen. Ja toinen kehityshaara oli rekien kehittäminen niin, että purilaiden takaosa muodostui itsenäiseksi reeksi ja purilaiden etuosat muuttuivat erillisiksi aisoiksi rekeä vetämään.

Purilaita voi käyttää edelleen. Voi esimerkiksi harjoitella, miten vakavasti loukkaantuneen ihmisen voi tuoda maastosta purilaiden päällä. Ja koska nykyisin ei oikein ole myynnissä edullisia hevosrekiä, voi jopa tehdä 'purilasreen' eli istuimet rekipurilaiden päälle ja ajella harjoitukseksi vähintään tapanajelut tällä ikivanhalla pelillä. •

Kirjoittaja on metsänhoitaja ja vapaa toimittaja Jyväskylästä GSM 0500 – 103442 llmari.Kosonen@kolumbus.fi